

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НА РОЗВИТОК СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Проведено порівняльний аналіз розвитку малого підприємництва в областях України, на основі якого побудовані рейтинги регіонів України за основними показниками діяльності суб'єктів малого підприємництва. За допомогою побудови економіко-статистичних і кореляційно-регресійних моделей визначено зв'язок і залежність показників малих підприємств від показників регіональної економіки, а також зворотний вплив діяльності малих підприємств на економіку регіону.

Ключові слова: мале підприємництво, рейтинги регіонів, залежність, вплив, економіко-статистичні моделі, кореляційно-регресійні моделі, регіональна економіка.

В умовах подолання наслідків фінансової й економічної кризи мале підприємництво стає одним із основних секторів, сприяючих підвищенню рівня конкуренції на регіональному ринку, зниженню роздрібних цін і збільшенню асортименту необхідних промислових і продовольчих товарів і послуг для населення. Інтенсифікація розвитку суб'єктів малого підприємництва дозволить працевлаштувати значну чисельність працівників, які вивільняються з великих підприємств, що забезпечить збільшення середнього класу.

Малий бізнес має яскраво виражену регіональну орієнтацію. Через свою численність він є могутнім стимулятором ділової активності в регіоні. Його розвиток і вдосконалення спричиняє за собою розширення регіональної інфраструктури: інформаційного обслуговування, засобів зв'язку і транспорту, всіляких видів технічних, консультаційних і комунальних послуг [1, с.7].

Суб'єкти малого підприємництва сприяють раціональному використанню вільних виробни-

чих потужностей, збільшенню обсягу вироблених товарів і послуг, вирішенню проблем зайнятості й загальному зростанню доходів, що веде до поліпшення умов життя населення. Розміщення суб'єктів малого підприємництва в периферійних районах дозволяє значно зменшити відтік трудових ресурсів з невеликих міст і селищ в крупні міста. Це обмежує зростання великих міст, знижує витрати на розвиток їх інфраструктури, сприяє вирішенню соціальних і екологічних завдань.

Нарощування товаровиробництва, торгівлі й послуг суб'єктами малого підприємництва починає активізувати внутрішні заощадження населення і привертати додаткові капітали з інших країн. Ці чинники своїм кінцевим результатом забезпечують збільшення надходжень грошових коштів до місцевих бюджетів.

Суб'єкти малого підприємництва зазвичай будують свою діяльність, виходячи з потреб і можливостей насичення місцевого ринку, обсягу і структури локального попиту. В умовах розвит-

ку господарств самостійних регіонів мале підприємництво може розглядатися як важливий засіб оптимізації структури регіональної економіки.

У свою чергу істотний вплив на розвиток суб'єктів малого підприємництва надає регіональне середовище. В Україні процес формування регіональної організації суб'єктів малого підприємництва відбувається з початку відродження підприємництва. Найбільш характерними його рисами є: відносна незалежність економічної поведінки суб'єктів малого підприємництва; вирішення економічних протиріч і диспропорцій, що породжуються негативними явищами економіки (перепрофілювання, технічна реконструкція, ліквідація або відхід в тінь), створення і розвиток систем державної підтримки суб'єктів малого підприємництва на рівні регіону.

Крім того, для економіки ринкового типу характерне «ухвалення найважливіших рішень на мікрорівні, на рівні фірми, підприємства. Конкретне навколишнє середовище повинне бути сприятливим для ухвалення ефективних рішень, а це конкретне середовище формується знову ж таки в регіонах» [2, с.8].

Проблеми розвитку малого підприємництва досліджували вчені: А.О.Блінов [3], З.С.Варналії [4], Є.П.Горбунов [5], Ю.Ф.Гудзь [6], М.Г.Лапуста [7], В.І.Ляшенко [8] та ін. Проте в сучасній науковій літературі немає чіткої узгодженої позиції щодо впливу регіональної економіки на розвиток малого підприємництва, тому ця проблема вимагає подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження ролі та місця малого підприємництва в системі регіонального розвитку, а також виявлення залежності розвитку суб'єктів малого підприємництва від регіональних особливостей території, де вони функціонують.

Україна є сукупністю неоднорідних регіонів, кожен з яких має свої особливості. Регіони відрізняються по рівню насиченості продуктивних сил, соціальній структурі, наявності сировинної бази і корисних копалин, відстанню від високорозвинутих промислових, культурних і столичних центрів. У зв'язку з цим, деякими ученими висувалися пропозиції про здійснення довгострокових заходів щодо зближення, а в перспективі і вирівнювання рівнів регіонального розвитку. Так, академік НАН України М.І. Долішній в своїх працях відзначав, що метою регіональної політики в розвинених країнах Західної Європи є вирівнювання економічних потенціалів різних регіонів і забезпечення належних умов для жит-

тєдіяльності, роботи, навчання і відпочинку проживаючого населення [9, с.113].

Проте склалася й інша тенденція в поглядах на дану проблему. Багато зарубіжних дослідників регіональної економіки пов'язують успіхи регіонального розвитку не з допомогою з центру, а із зростанням місцевої економіки, перш за все малого підприємництва, а також з розвитком соціальних норм і цінностей, властивих конкретним співтовариствам. Якщо раніше метою державної політики розвинених країн був захист найбільш слабких регіонів, а засобом – фінансова допомога, то в даний час основним стає курс на саморозвиток всіх регіонів [1, с.26].

Економічний розвиток останніми роками характеризується поглибленням міжрегіональних контрастів і концентрацією економічної активності і фінансових результатів в обмеженому числі регіонів України. Це підкреслює важливість і необхідність обліку відмінностей в регіональних умовах господарювання й інвестування для розробки стратегій суб'єктів малого підприємництва.

Розвиток суб'єктів малого підприємництва в регіоні залежить від існуючого економічного, природоресурсного, людського, інвестиційного потенціалів, рівня управління (фінансів), регуляторної політики, що проводиться органами державної влади в регіоні, і інших регіональних чинників з погляду забезпечення необхідних умов для цього процесу. Крім того, формування сектора малого підприємництва в регіоні знаходиться залежно від рівня розвиненості регіональної ринкової інфраструктури, її дієвості в обслуговуванні суб'єктів підприємницької діяльності й організації ефективної їх взаємодії з іншими складовими регіональної економічної системи.

Повнота реалізації функцій малого підприємництва на регіональному рівні залежить від чіткості визначення існуючих економічних і соціальних проблем, які можуть бути вирішені у процесі розвитку малого підприємництва на пріоритетних напрямках розвитку регіональної економіки з урахуванням наявного внутрішнього потенціалу конкретного регіону (рис.1).

У результаті обрахування Індексу конкурентоспроможності регіонів України Фондом «Ефективне управління» були виявлені регіоні-лідери та регіони-аутсайди щодо мікро- і макроекономічних показників конкурентоспроможності [4]. При цьому конкурентоспроможність характеризується як набір інститутів, політик і факторів, які визначають рівень продуктивності

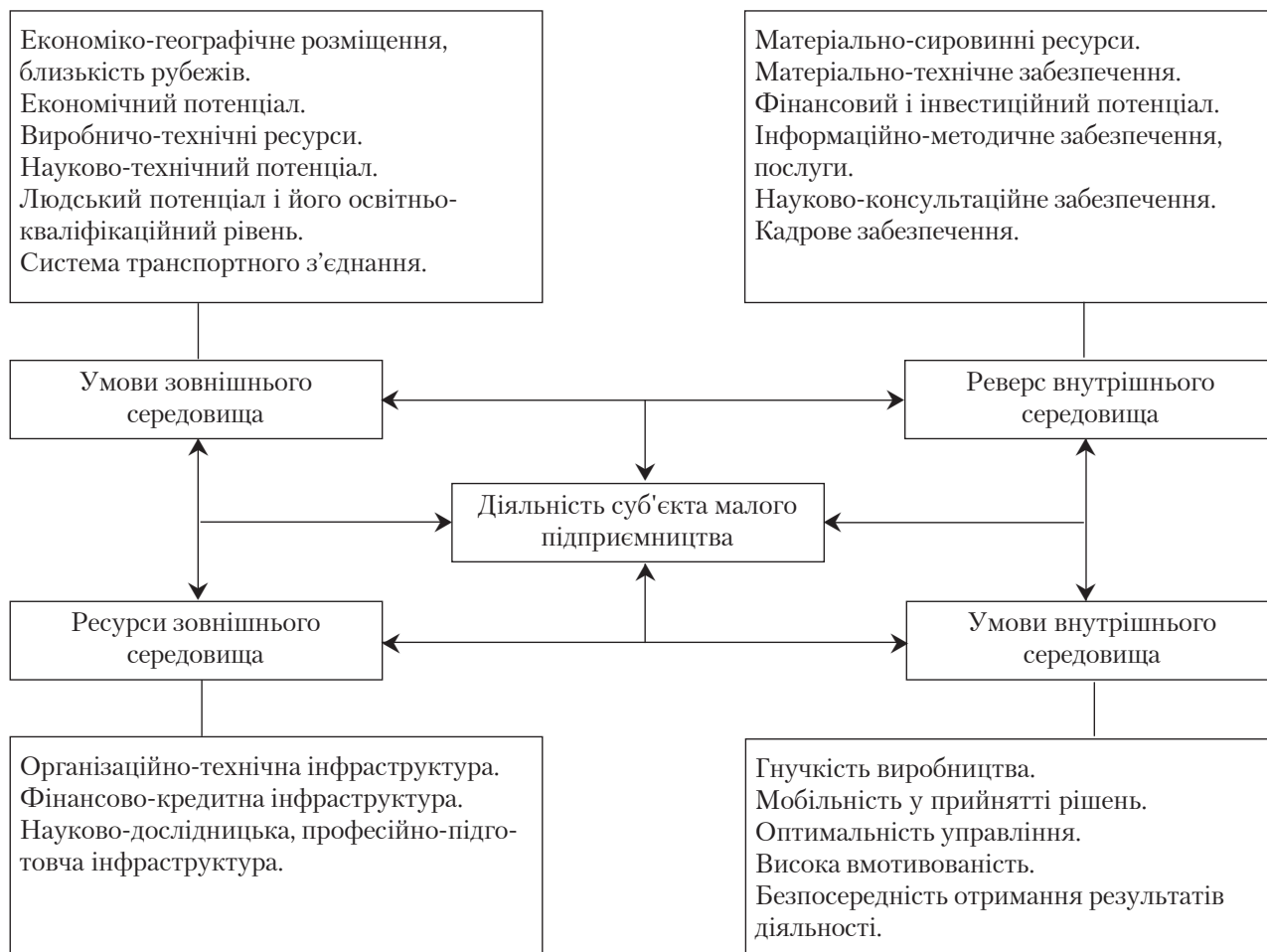

Рис. 1. Фактори розвитку суб'єкта малого підприємництва в умовах мінливості зовнішнього середовища

регіонів. Остання, у свою чергу, впливає на рівень добробуту, який може забезпечити економіку регіону. Крім того, рівень продуктивності також визначає дохідність інвестицій в економіку, котрі є фундаментальним стимулом економічного зростання. Індекс конкурентоспроможності регіонів країни обраховується за методологією, яку використовує Всесвітній економічний форум (ВЕФ) для оцінки конкурентоспроможності країн світу.

При розрахунку Індексу національної конкурентоспроможності до уваги береться складність економічних процесів і пропонується виважене середнє значення великої кількості різних компонентів, кожен з яких відбиває один з аспектів конкурентоспроможності. Компоненти згруповані у 12 складових конкурентоспроможності: інституції, інфраструктура, макроекономічне середовище, охорона здоров'я та початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів, ефективність ринку

праці, рівень розвитку фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, рівень розвитку бізнесу, інновації. Усі дванадцять складових конкурентоспроможності взаємопов'язані, мають тенденцію до посилення одна одної, коли слабкі позиції у певних аспектах часто негативно впливають на інші аспекти.

Згідно Рейтингу конкурентоспроможності регіонів України у 2012 р. у першу п'ятірку лідерів увійшли: місто Київ, Харківська, Дніпропетровська, Донецька й Київська області. До першої десятки входять переважно великі промислові регіони і два міста-регіони. У п'ятірці «аутсайдерів» сільськогосподарські регіони: Житомирська, Тернопільська, Чернігівська, Кіровоградська і Херсонська області (табл. 1).

В Україні немає однозначного лідера за всіма складовими рейтингу конкурентоспроможності регіонів, як немає і однозначного аутсайдера. Наприклад, Київ у 2012 р. лідував за такими

Індекс конкурентоспроможності регіонів України [4]

Місце	Регіон	Бал	Місце	Регіон	Бал
1	Київ	4,37	15	Вінницька	3,97
2	Харківська	4,19	16	Чернівецька	3,95
3	Дніпропетровська	4,16	17	Закарпатська	3,95
4	Донецька	4,14	18	Черкаська	3,94
5	Київська	4,12	19	АР Крим	3,94
6	Одеська	4,10	20	Луганська	3,93
7	Запорізька	4,07	21	Івано-Франківська	3,93
8	Севастополь	4,02	22	Хмельницька	3,92
9	Полтавська	4,02	23	Тернопільська	3,88
10	Львівська	4,0	24	Чернігівська	3,87
11	Волинська	3,99	25	Житомирська	3,87
12	Рівненська	3,98	26	Кіровоградська	3,84
13	Сумська	3,98	27	Херсонська	3,82
14	Миколаївська	3,97			

складовими, як інфраструктура й технологічна готовність, але замикав рейтинг регіонів за складовою інститутів. І навпаки, Чернігівська область, яка посідала 24-е місце в рейтингу і відставала за такими складовими, як технологічна готовність, ефективність ринку товарів і рівень розвитку бізнесу, лідирувала за ефективністю ринку праці.

Результати опитування керівників компаній у 2012 р., що становили дві третини у розрахунку Індeksu конкурентоспроможності регіонів України, виявили, що три з п'яти найбільш проблемних чинників для провадження бізнесу в Україні мають відношення до неефективності державних інститутів – це нестабільність державної політики, корупція та неефективність державного апарату. Інші два чинники пов'язані з обтяжливістю податкового регулювання – це податкові ставки та податкова політика. Остання посідала перше місце у списку найбільш проблематичних чинників для провадження бізнесу, і її лідерство відзначене у 14 регіонах. Гірші результати за цією складовою одержали великі промислові регіони – лідери національного рейтингу, що обумовлено великим масштабом економічної діяльності та більш високими запитами бізнесу.

У 2013 р. змінилася п'ятірка лідерів національного рейтингу конкурентоспроможності. Одеська область потрапила в першу п'ятірку і зайняла 3-є місце, обігнавши Донецьку і Дніпропетровську області і витіснивши з першої п'ятірки Київську область. У результаті, в 2013 р. п'ятірка лідерів виглядає таким чином: місто Київ, Харківська, Одеська, Донецька і Дніпропетровська області [5].

Для підтвердження високого ступеня взаємо-

обумовленості регіональних особливостей і процесів розвитку малого підприємництва був проведений порівняльний аналіз статистичних показників розвитку суб'єктів малого підприємництва по областях України. Це дослідження проводилося за показниками – кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. населення, частка зайнятих на суб'єктах малого підприємництва до загальної чисельності зайнятих і обсяг реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва на душу населення.

Найкращі показники кількості суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення України у містах Києві (599 одиниць) і Севастополі (465 одиниць), Київській (429 одиниць), Одеській (419 одиниць), Харківській (410 одиниць), Миколаївській (406 одиниць), Хмельницькій (397 одиниць) областях, відповідно, з 1 – 7 місця у рейтингу за цим показником. Найнижчі показники кількості суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення України в Сумській (307 одиниць), Волинській (286 одиниць), Львівській (284 одиниці), Рівненській (284 одиниці) та Тернопільській (283 одиниць) областях, відповідно, 22 – 25 місця. Таким чином, розрив між максимальним і мінімальним показниками склав 2,1 рази. На основі статистичних даних нами розраховані рейтинги, наведені у табл. 2.

Показник «загальна кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення України» у 2010 – 2012 роках мав тенденцію до зменшення у зв'язку зі зменшенням кількості фізичних осіб-підприємців.

Показник кількості малих підприємств про-

Рейтинги регіонів України за основними показниками діяльності суб'єктів малого підприємництва у 2011 році*

Регіон	Кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення	Рейтинг	Частка зайнятих у суб'єктів малого підприємництва к загальній чисельності зайнятих, %	Рейтинг	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктами малого підприємництва на душу населення, тис.грн./осіб	Рейтинг
Автономна Республіка Крим	342	12	22,5	6	13,0	11
Вінницька	326	15	19,2	17	11,1	12
Волинська	286	23	19,5	16	9,5	17
Дніпропетровська	331	14	21,0	9	18,6	4
Донецька	325	16	18,1	19	13,1	10
Житомирська	319	18	19,7	15	9,7	15
Закарпатська	317	21	18,1	19	8,4	20
Запорізька	364	8	21,0	9	15,3	7
Івано-Франківська	318	20	21,0	9	8,4	20
Київська	429	3	25,7	3	20,3	2
Кіровоградська	323	17	19,8	14	12,8	10
Луганська	325	16	17,9	20	10,4	14
Львівська	284	24	20,9	10	11,9	11
Миколаївська	406	6	20,2	12	14,4	9
Одеська	419	4	23,5	4	16,9	6
Полтавська	360	9	21,6	8	15,1	8
Рівненська	284	24	18,5	18	8,3	21
Сумська	307	22	19,8	14	9,5	16
Тернопільська	283	24	19,2	17	8,0	22
Харківська	410	5	23,1	5	18,0	5
Херсонська	349	10	20,6	11	12,8	10
Хмельницька	397	7	21,7	7	10,5	13
Черкаська	336	13	20,6	11	13,1	10
Чернівецька	347	11	18,1	19	8,8	19
Чернігівська	318	19	20,1	13	9,4	18
Київ	599	1	38,2	1	62,1	1
Севастополь	465	2	26,2	2	19,1	3

*Розраховано за [6,7]

тягом того ж періоду майже залишався незмінним. За кількістю малих підприємств – юридичних осіб на 10 тис. осіб населення лідером є м. Київ – 270 підприємств; після нього – Одеська (81), Харківська (80), Київська (78), м.Севастополь (74), Запорізька (71) та Миколаївська (64) області. Найгірші показники за цим параметром у Сумської (41), Тернопільської (41), Волинської (42), Житомирської (42), Закарпатської (42) та Луганської (42) областей [8].

Одним із важливих завдань, що стоять перед сектором малого підприємництва в даний час є

створення робочих місць для працевлаштування працівників, що вивільняються, в результаті диверсифікації промислових комплексів регіонів. Ця проблема найбільш актуальна для старопромислових регіонів – Донецької і Луганської областей. По зайнятості в секторі малого підприємництва (частка тих, що працюють на суб'єктах малого підприємництва в загальній чисельності зайнятих) перші місця рейтингу займають міста Київ (38,2 %) і Севастополь (26,2%), Київська (25,7%), Одеська (23,5 %), Харківська (23,1%) області, Автономна Республіка Крим (22,5%) і

Хмельницька область (21,7%), відповідно, з 1 по 7 місця. Найменшу зайнятість мають: Рівненська (18,5%), Чернівецька (18,1%), Закарпатська (18,1%), Донецька (18,1%), Луганська (17,9%) (табл.2.2). Тут різниця між максимальним і мінімальним значенням показників більш ніж у 2 рази.

Одним із показників ефективності суб'єктів малого підприємництва є обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктів малого підприємництва регіону на душу населення. У 2011 р. за даним показником лідирували м.Київ (62,1 тис.грн./особу), Київська (20,3) область, м. Севастополь (19,1), Дніпропетровська (18,6), Харківська (18,0), Одеська (16,9), Запорізька (15,3), відповідно 1 – 7 місця у рейтингу. Мінімальний обсяг продукції на душу населення реалізують суб'єкти малого підприємництва – Тернопільської (8,0 тис.грн./осіб.), Рівненської (8,3), Івано-Франківської (8,4), Закарпатської (8,4), Чернівецької (8,8), відповідно, 22 – 19 місця у рейтингу (табл.2.2). Тут різниця між максимальним і мінімальним значенням показників у 7,8 рази.

Розмір середньомісячної заробітної плати працівників малих підприємств також різниться за регіонами: найвищий рівень – у м. Києві (2216,48 грн.), у Донецькій (1600,77 грн.), Київській (1510,90 грн.) та Дніпропетровській (1474,36 грн.) областях. Найнижча заробітна плата у працівників малих підприємств Івано-Франківської (1175,14 грн.), Волинської (1181,74 грн.), Чернігівської (1214,02 грн.), Закарпатської (1234,38 грн.) та Рівненської (1243,06 грн.) областей [8].

З використанням проаналізованих кількісних показників методом ранжування здійснено рейтингову оцінку розвитку малого підприємництва у регіонах України. Виділено чотири групи регіонів:

- регіони-лідери за рівнем розвитку малого підприємництва – м. Київ, м. Севастополь, Київська, Одеська, Харківська, Запорізька та Полтавська області;

- регіони з високим рівнем розвитку малого підприємництва – Дніпропетровська, Миколаївська, Хмельницька, АР Крим, Херсонська та Черкаська області;

- регіони із середнім рівнем розвитку малого підприємництва – Кіровоградська, Вінницька, Донецька, Львівська, Житомирська, Івано-Франківська, Чернівецька, Луганська, Чернігівська та Сумська області;

- регіони із низьким рівнем розвитку малого

підприємництва – Волинська, Закарпатська, Рівненська та Тернопільська області.

Порівняльний аналіз рейтингів розвитку малого підприємництва свідчить про те, що регіони з високим рівнем розвитку малого підприємства є промислові центри країни. Але до них примикають і області з обширними рекреаційними зонами. Регіонами, що відстають у розвитку малого підприємництва, є регіони зі слабо розвинутою промисловістю і переважаючою часткою сільського населення в загальній чисельності населення.

Дані порівняльного аналізу також свідчать, що найбільш ефективні суб'єкти малого підприємництва в регіонах з високим рівнем промислового потенціалу, а також в регіонах з широким ринком збуту. Однією з причин даного положення є створення малих підприємств на базі великих промислових підприємств або їх функціонування в якості партнерів великих підприємств. Іншою причиною високої ефективності суб'єктів малого підприємництва індустріально-розвинених регіонів є відносно високий рівень життя населення і відповідно платоспроможний попит на товари і послуги.

Численну групу відстаючих регіонів у розвитку малого підприємництва складають області західної і центральної частини країни зі слабо розвинутою промисловістю, а також недостатнім платоспроможним попитом населення, обумовленим низьким рівнем його життя.

Спостерігається і значний дисбаланс «умов для підприємництва» і самого процесу розвитку суб'єктів малого підприємництва. Яскравим прикладом такого положення можуть служити старопромислові регіони України – Донецька і Луганська області. У національному рейтингу конкурентоспроможності у 2012 р. Донецька область посіла 4-е місце, зайнявши позицію між Дніпропетровською і Київською областями. За складовою рівня розвитку бізнесу область зайняла 1-е місце, рівня розвитку фінансового ринку – 2-е місце, розміру ринку – 3-є місце та інновацій – 3-є місце. Тобто найвищі оцінки область отримала за рівень розвитку бізнесу і фінансового ринку [4].

Луганська область за рейтингом конкурентоспроможності 27 регіонів України займає останнє місце у другій двадцятці, але одночасно займає високу 6-ту позицію за складовою рівня розвитку бізнесу. Тобто Луганська область входить до десятки лідерів серед українських регіонів за рівнем розвитку бізнесу та інновацій.

У той же час старопромислові регіони займа-

ють далеко не передові позиції в рейтингах регіонів України за показниками розвитку суб'єктів малого підприємництва. Як свідчать результати проведеного дослідження за показниками – кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. населення, частка зайнятих на суб'єктах малого підприємництва до загальної чисельності зайнятих і обсяг реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва на душу населення Донецька область займає, відповідно, 16, 19, 10 місця, а Луганська, відповідно, 16, 20, 14 (по першому показнику обидві області ділять 16-те місце) (табл.2).

Висновки. Україна є сукупністю неоднорідних територій, кожна з яких має свої особливості і спеціалізацію. З використанням проаналізованих кількісних показників методом ранжування здійснено рейтингову оцінку розвитку малого підприємництва у регіонах України. Регіони з близьким рівнем і характером соціально-економічного розвитку мають схожість і в показниках діяльності суб'єктів малого підприємництва. В ході дослідження визначилися регіони-лідери, де є хороша основа для подальшого розвитку суб'єктів малого підприємництва. Це, як правило, промислові центри країни, для яких актуальні структурні зміни економіки і залучення іноземного капіталу, а також регіони, що мають рекреаційні зони з розвиненими ринками збуту. Ряд регіонів не до кінця використовував свій економічний, виробничий і підприємницький потенціал, на сьогоднішній день відстає від регіонів-лідерів. До даної групи регіонів можна віднести багатогалузеві регіони. Визначилися регіони, які вже на нинішньому етапі формування ринкових відносин відстали. Частка їх у країні вельми значительна і вони вимагають особливої уваги. Цю групу складають трудонадмірні і депресивні регіони з низьким рівнем промислового розвитку.

Дані порівняльного аналізу також свідчать, що найбільш ефективні суб'єкти малого підприємництва в регіонах з високим рівнем промислового потенціалу, а також в регіонах з широким ринком збуту. Однією з причин даного положення є створення малих підприємств на базі великих промислових підприємств або їх функціонування в якості партнерів великих підприємств. Іншою причиною високої ефективності суб'єктів малого підприємництва індустріально-розвинених регіонів є відносно високий рівень життя населення і відповідно платоспроможний попит на продукцію і послуги підприємницького сектора.

Істотний вплив на розвиток суб'єктів малого

підприємництва надає регіональне середовище – економічний потенціал, наявність ресурсів, господарська структура, відношення місцевих органів виконавчої влади до підприємництва, стан розвитку ринкової інфраструктури і т.д.

Таким чином, результати дослідження показали, що процес становлення малого підприємництва залежить від багатьох чинників, у тому числі і регіональних особливостей: економічного потенціалу, використання наявних ресурсів, удосконалення господарської структури, вдосконалення регуляторної політики відносно суб'єктів малого підприємництва в регіоні і тому подібне. Ці та інші чинники повинні враховуватися при розробці і впровадженні стратегій суб'єктів малого підприємництва, а також здійсненні територіальної політики щодо підтримки малого підприємництва. Але сектор малого підприємництва поки що істотно не впливає на регіональну економіку і не розвивається достатньо енергійно, щоб забезпечити динамічне зростання свого потенціалу. Разом із тим динаміка зростання показників суб'єктів малого підприємництва в регіонах свідчить про достатній внутрішній його потенціал, бажання і можливості широким верствам населення забезпечити власними силами свою економічну самостійність.

Список використаних джерел

1. Малий бізнес и региональное развитие в индустриальных странах: сборник обзоров. – М.: ИНИОН РАН, 1998. – 165 с.
2. Малий бізнес в СНГ и Восточной Европе. – М.: РНИСиНП, 1997. – 391 с.
3. Блинов А.О. Малое предпринимательство. Организационные и правовые основы деятельности / А.О. Блинов. – М.: «Ось-89», 1997. – 336 с.
4. Варналій З.С. Мале підприємництво. Основи теорії і практики: монографія / З.С. Варналій. – 4-те стер. вид. – К.: Знання, – 2008. – 302 с.
5. Горбунов Е.П. Малая экономика как фактор формирования общесоюзного рынка / Е.П. Горбунов. – М.: Экономика, 1991. – 235 с.
6. Гудзь Ю.Ф. Інтеграція малих підприємств як стратегічний напрям підвищення ефективності в нестабільному підприємницькому середовищі / Ю.Ф. Гудзь // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №8. – С. 184-195.
7. Лапуста М.Г. Малое предпринимательство / М.Г. Лапуста, Ю.Л. Старостин. – М.: ИНФРА – М., 2002. – 271 с.
8. Ляшенко В.И. Регуляторная политика в Украине: методология формирования и режимы ре-

- лизації в сфері малого підприємництва: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03 / В.И. Ляшенко; НАН України. Ін-т економіки пром-сти. – Донецьк, 2007. – 434 с.
9. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети / М.І.Долішній. – Київ: Наукова думка, 2006. – 511 с.
 10. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України, 2012 р. / Фонд «Ефективне управління» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua/docs/UNCR2012-Final-presentation.pdf>.
 11. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України, 2013 р. / Фонд «Ефективне управління» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf.
 12. Діяльність суб'єктів малого підприємництва / Статистичний збірник, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
 13. Статистичний щорічник за 2011 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
 14. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні / Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkpr.gov.ua/info/1220>.
 15. Діяльність малих підприємств / Статистичний збірник, 2006. – Київ: Держкомстат України. – 2007. – 255 с.
 10. Діяльність малих підприємств / Статистичний збірник, 2007. – Київ: Держкомстат України. – 2008. – 250 с.
 11. Діяльність малих підприємств / Статистичний збірник, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 12. Діяльність суб'єктів малого підприємництва / Статистичний збірник, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 13. Діяльність суб'єктів малого підприємництва / Статистичний збірник, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 14. Діяльність суб'єктів малого підприємництва / Статистичний збірник, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 15. Статистичний щорічник за 2006 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 16. Статистичний щорічник за 2007 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 17. Статистичний щорічник за 2008 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 18. Статистичний щорічник за 2009 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 19. Статистичний щорічник за 2010 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 20. Статистичний щорічник за 2011 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2014 р.